

december 2012

De Marke

oudheidkundig mededelingenblad

De Marke

is het orgaan van de Oudheidkundige Vereniging 'De Marke',
met als werkgebied de plaatsen Beekbergen, Brummen, Eerbeek,
Hall, Hoenderloo, Klarenbeek, Loenen & Ugchelen.

Eindredactie: Willem Reusink
Noteboomstraat 15
7101 MG Winterswijk
☎ 05 43 - 51 46 92 / ☎ 06 23 41 90 97
E✉: willem.reusink@planet.nl

Bestuurssamenstelling OHV 'De Marke':

Voorzitter: H.W. van Harreveld
Tuinstraat 59 6971 BH Brummen ☎ 05 75 - 56 60 48

Secretaris: G.J. Regelink
De Pothof 97 6971 HE Brummen ☎ 05 75 - 56 02 27
E✉: info@ohv-demarke.nl

Penningmeester: J. Zengerink
Rhienderensestraat 53 6964 BH Hall ☎ 03 13 - 65 19 60
bankrekening: 43.70.63.763 t.n.v. penningmeester De Marke

Bibliothecaris: W.T.M. Klomp
Langschoten 71 7371 EP Loenen ☎ 055 - 505 22 76

Leden: M. van Zadelhoff-Ruumpol
Loenenseweg 150 6961 HL Eerbeek ☎ 03 13 - 65 17 24
A. Jansen-Hagen
Veldkantweg 14A 6961 HJ Eerbeek ☎ 03 13 - 65 21 83

Lidmaatschap: € 14,00 per jaar; aanmelden bij de secretaris.

Excursies: 2 x per jaar organiseert 'De Marke' een excursie.

Lezingen: gemiddeld 5 x per jaar organiseert de vereniging lezingen.

Mededelingenblad: dit blad verschijnt vier maal per jaar (mrt - juni - sept - dec)

Website: www.ohv-demarke.nl

Overname van (gedeeltelijke) teksten en afbeeldingen uit dit blad is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de eindredacteur.

Losse nummers: € 4,00

© 2012 De Marke, Brummen

Mededelingenblad 'De Marke'

jaargang 36 no 4

Inhoudsopgave:

pag	1	Inhoudsopgave	
	2	Willem Reusink	- Redactionele mededeling
	2	Wietse Venema	- Het Hoogeland
	4	Henk Demoed	- Verdeling van de marke Voorstonden
	12	Berthus Maassen	- De nachtzuster
	14	Han van der Made	- Assenrade, een statig herenhuis in Brummen
	23	Willem Reusink	- De Becker's Sons in Brummen (2)
	36	Jan Regelink	- Uitbreiding bibliotheek 'De Marke'

Bijdragen voor de volgende 'Marke' vòòr maandag 4 maart 2013.

Vlak voor de afbraak van de oude fabrieksgebouwen van de Becker's Sons organiseerde de Brummense fotograaf Ad van Lit een soort van afscheidsmantestatie op 17 en 18 oktober 1993, die door veel oud-werknemers en andere belangstellenden werd bezocht (zie ook pag 35). (Foto: Ad van Lit; Collectie Willem Reusink).

Redactionele mededeling

Het is al weer de laatste 'Marke' van dit jaar. Maar wel weer een gevarieerd nummer, waar u hopelijk tijdens de komende feestdagen veel leesplezier aan zult beleven.

Het Hoogeland

Een mooie en vertrouwde naam in Beekbergen. Vanaf de Voorste Kerkweg loopt de laan met libanonceders naar de gebouwen van 'Het Hoogeland'. Wanneer zouden die libanonceders zijn geplant? Dat staat niet in het boek 'Het Hoogeland, Kolonie van bedelaars en landloopers. Een geschiedenis van Het Hoogeland te Beekbergen (1892 – 2009)'.

Vanaf het begin wordt de geschiedenis van 'Het Hoogeland' in het boek beschreven. De mannen, die voor de vestiging van 'Het Hoogeland' een belangrijke rol hebben gespeeld, passeren de revue.

De bewoners van 'Het Hoogeland' worden aanvankelijk wel aangeduid met verpleegden of cliënten. Maar het regime, dat wordt gevoerd, is niet gemakkelijk. Er moet vroeg worden opgestaan, de hele dag moet met korte tussenpozen hard worden gewerkt en zo is het de bedoeling, dat zwervers en daklozen weer in het gareel worden gebracht.

Er worden in het boek van bijna 100 bladzijden, voorzien van talrijke foto's, de goede en de minder goede tijden omschreven. De wereldoorlogen hebben grote invloed gehad op het wel en wee van het instituut. In de tweede wereldoorlog vormde in Beekbergen 'Het Hoogeland' – evenals het nabij gelegen 'Zonnehuis' – een bron van verzet tegen de Duitse bezetting.

Tengevolge van de structuurveranderingen in de maatschappij treden talrijke verbeteringen op in het verblijf van de daklozen. Het instituut 'Het Hoogeland' wordt enige keren tengevolge van fusies gereorganiseerd en de naam werd Arcuris (arcus is boog en cura is zorg). Maar er werd opnieuw gefuseerd en de naam is nu: Iriszorg.

In Beekbergen vormt de naam 'Het Hoogeland' een begrip en zo zouden we die naam in ere kunnen houden.

Bron:

'Het Hoogeland', door dr. Ad Sulman, ISBN 978 908 788 1061, Schaffelaarreeks nr 49, door BDU uitgevers B.V., Barneveld, 2009.

Wietse Venema

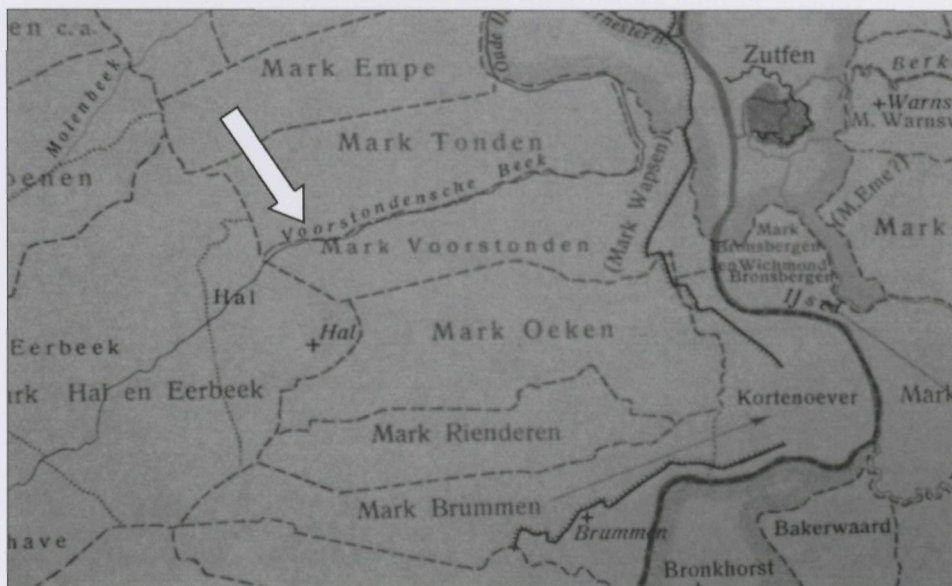
De verdeling van de marke Voorstonden

Verdeling van een marke betekent het verdelen van de markegronden, de woeste gronden: heide, bos en slechte weilanden. Deze gronden waren in gemeenschappelijk bezit van de eigenaren van de boerderijen met een waardeel, een aandeel in die gronden. De eigenaren van deze deelnemende boerderijen noemen we gewaarden, geërfden of erfgenamen.

De marken zijn ontstaan toen de eigenaren van een aantal boerderijen zich aan het einde van de dertiende eeuw aaneensloten om nieuwkomers, die beslag konden leggen op de woeste gronden, te weren. De gronden waren belangrijk voor de bedrijfsvoering, zij dienden eeuwenlang als weilanden voor het vee en voor het steken van plaggen. Met de mest van het vee, vermengd met heideplaggen, werden de bouwlanden bemest. Dat zij in de negentiende eeuw verdeeld konden worden kwam door intensivering van de mestwinning en een groter accent op de veehouderij.

Strikt genomen zouden de markegronden onder de eigenaren van de gewaarde boerderijen verdeeld moeten worden, maar bij de verdeling was er ook altijd aandacht voor de niet-gewaarden. Dat waren de kleine boeren, vaak arbeiders, die nodig waren in de dorpsgemeenschap. Zij konden niet bestaan zonder een

Detail van de Markenkkaart uit de Geschiedkundige Atlas van Nederland, deel 6, 's-Gravenhage 1912-1939

stukje grond. Er werd altijd wel een manier gevonden om hen in beperkte mate mee te laten delen.

de marke Voorstonden

Zoals de meeste Brummense marken loopt de marke Voorstonden van oost naar west, van de IJssel tot in het bos- en heidegebied (zie afbeelding pag 4). Het archief van de marke Voorstonden bevindt zich in het Regionaal Archief Zutphen. We vinden daar het markeboek, dat gaat van het jaar 1597 tot en met 1856, stukken betreffende de ontbinding van de marke en allerlei losse stukken.

De belangrijkste bron om de geschiedenis van een marke te kennen is het markeboek, het boek waarin de regels van de marke staan en de verslagen van de markevergaderingen. Uit het markeboek van Voorstonden blijkt dat er zeer onregelmatig vergaderd werd. De eerste vergadering was in 1604, tot 1686 zijn er twaalf vergaderingen opgetekend. Na 1686 is de volgende vergadering pas weer 1798, daarna in 1827 en 1828, waarin de eerste besprekingen over de verdeling plaatsvinden en dan 1853, 1854 en 1856 met de afwerking van de verdeling.

de gewaarde erven in de marke Voorstonden

Het bezit van een gewaarde boerderij was belangrijk, dat betekende meedoen bij de verdeling van de markegronden. Toen in 1827 besloten werd de gronden onder de gewaarden te verdelen deden bezitters van boerderijen er alles aan hun erf als gewaard erkend te doen zijn. Het markeboek hielp daarbij maar ten dele. Bij de twaalf vergaderingen tot 1686 werden niet altijd de gewaarden met name genoemd. In de helft van de gevallen staat er slechts 'die erfgenamen' of 'semtliche erfgenamen' zijn samengekomen. Bij andere vergaderingen worden wel de aanwezige personen genoemd, maar slechts in twee gevallen, in 1683 en 1686, worden de boerderijen met de eigenaren genoemd.

Gelukkig beschikken we over een oude lijst van gewaarde boerderijen. Tussen de vergaderingen van 1617 en 1624 staat een lijst van twaalf gewaarde boerderijen, waarbij in acht gevallen daarbij ook degenen genoemd worden die voor die boerderijen in de vergadering kwamen. De lijst werd opgemaakt voor het onderhoud van de Voorstonder- en de Oekensebeek, ieder erf had twaalf roeden in iedere beek te onderhouden. In de aanhef van de lijst staat: "Uith die olde zedule geschreven". Dat betekent uit het oude markerecht overgenomen;

waarschijnlijk dateert de lijst nog van vóór de markeregels van 1597 waarmee het markeboek begint.

De volgorde van de boerderijen op de lijst komt nog drie keer terug, in 1798, in 1827 en in 1828. Hieronder de gegevens van de lijst van 1617/1624 waarbij de boerderijen met de gebruikelijke naam zijn weergegeven. De cijfers zijn voor de duidelijkheid toegevoegd, tussen haakjes staan de steeds gebruikte nadere aanduidingen van de boerderijen.

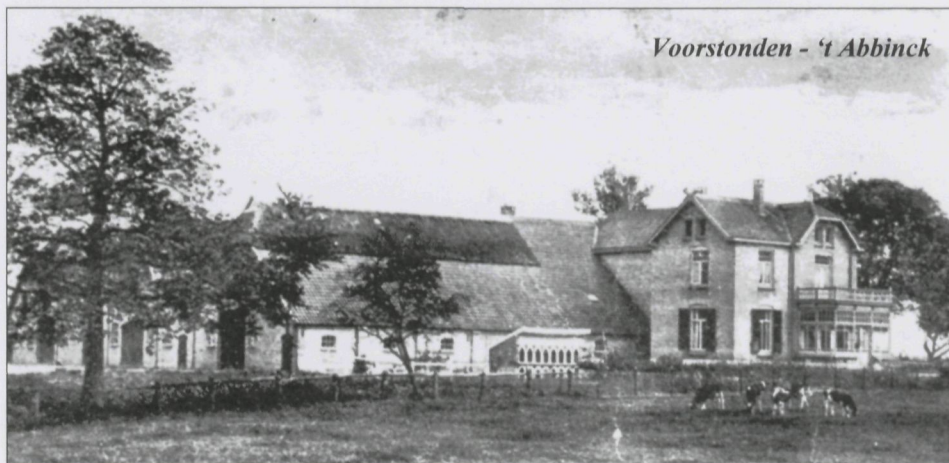
Dese naebeschreven sijn de hoeven offte waeren in Voorstonden

- 1 Oldenhoff, vertegenwoordigd door het Spitaal
- 2 (Suhrbeke) Lentinck, vertegenwoordigd door Hendrik Biggen
- 3 Epinck, niet vertegenwoordigd
- 4 (Sijbrinck)Hoetinck, vertegenwoordigd door Jan Wentholt
- 5 (Johan Willems) Badinck, niet vertegenwoordigd
- 6 Warninckhorst, vertegenwoordigd door het Bornhof
- 7 Ebbinck, vertegenwoordigd door secretaris Lulofs
- 8 Kolckinck, vertegenwoordigd door het Bornhof
- 9 (Wisch) Roninck, niet vertegenwoordigd
- 10 (Koperslagers) Abbinck, vertegenwoordigd door vrouw Wijnbergen
- 11 (Evert Henricks) Poppinck, niet vertegenwoordigd
- 12 Raegeboom, vertegenwoordigd door Sloot

Eronder staat nog de regel: "Halve hoeven hie na folgett", maar hier is niets ingevuld.

Op de lijst van 1617/1624 komt 't Abbinck voor met als eigenaar vrouw Wijnbergen, weduwe van een stadsbestuurder in Zutphen. In 1798 is Jacob Schoonman eigenaar; in 1854 bij de verdeling Willem Withoff.

Voorstonden - 't Abbinck

Behalve de Oldenhoff, die wat meer naar het zuiden aan de Buurtweg ligt, liggen alle boerderijen aan de Windheuvelweg, althans de boerderijen waarvan de plaats nu nog bekend is.

De lijst geeft twaalf gewaarde erven, er doen er negen mee in de verdeling in 1854/1856. Hoe komen we aan negen? We zullen zien dat in de vergaderingen voorafgaand aan de verdeling de nummers 3 Epinck, 4 (Sijbrinck) Hoetink en 5 (Johan Willems) Badinck niet als gewaarde erven erkend worden. Over 7 Ebbinck en 9 (Wisch) Roninck is wat discussie, maar ze worden wel erkend en doen wel mee. We komen zo op negen deelnemende erven.

De oude Oldenhof die in 1939 is afgebrand. De boerderij was lange tijd eigendom van het Spitaal in Zutphen. In de markevergaderingen kwamen vaak schepenen uit Zutphen voor dit erf. In 1798 is de familie Schoonman eigenaar, in 1856 bij de verdeling Willem Withoff.

de verdeling van de marke Voorstonden

In de vergadering van 20 september 1827 komt voor het eerst de markeverdeling aan de orde De markerichter, dat is de heer H.J. Opten Noort, oudste van de heren provisoren van het Bornhof, stelt voor of het niet raadzaam zou zijn om, in navolging van andere naburige marken, ook deze marke te verdelen.

Dat zou kunnen door de woeste gronden, nadat die in percelen gelegd zijn, aan de gewaarden of ongewaarden te verkopen, of door de gronden onder de gewaarden te verdelen. De vergadering besluit tot het laatste. De provisoren van Bornhof zullen met twee grote gewaarden, Johannes Schoonman (voor de erven Lentink, Abbink en Rageboom), en Willem Withoff (voor de erven Oldenhof en Ebbink), de werkzaamheden die voorafgaan aan een verdeling te ondernemen. Dat houdt in het inventariseren van de soort en de grootte van de gronden en het opnemen al wat door de jaren heen door gewaarden en ongewaarden van de markegronden zonder toestemming en zonder betaling is aangegraven (ontgonnen).

In de volgende vergadering van 23 augustus 1828 wordt geconstateerd dat men in het markeboek niet kan vinden wie de waarrechten van de erven (Sijbrink) Hoetink en (Johan Willems) Badink hebben. Zij die menen recht te hebben, dienen zich te melden bij de inmiddels ingestelde commissie van verdeling bestaande uit de provisoren van het Bornhof en A.D. baron van Spaen, eigenaar van Huis Voorstonden. Komt niemand zich melden dan vervallen de rechten. In de vergadering van 19 oktober 1853 wordt vastgesteld dat zich voor deze erven niemand heeft aangemeld en ze niet mee zullen doen in de verdeling.

We zien dat in deze vergadering aanwezig is Baron van Spaen, eigenaar van Voorstonden. Hij was niet aanwezig in 1798 en ook niet in 1827 toen het besluit tot verdeling genomen werd. Nu wordt het menens en hij is prominent aanwezig. Hij wordt benoemd in de commissie van verdeling en wordt zelfs markerichter. Waarom het Bornhof het markerichterschap overdraagt is niet duidelijk. Van Spaen was wellicht lastig, hij wil bijvoorbeeld afrekeningen van de marke inzien vanaf 1781, het jaar dat hij eigenaar werd van Voorstonden.

De daarop volgende vergadering is die van 17 augustus 1853. De convocatie gaat nog wel uit van het Bornhof. Aanwezig zijn het Bornhof voor Warninkhorst en Kolkink, Mr. Tadama voor de douarière Van Spaen voor de erven Poppink en (Wisch) Ronnink, Schoonman e.a. voor (Suhrbeke) Lentink, (Koperslagers) Abbink en Rageboom, Markvoort vertegenwoordigt Withoff voor Oldenhof en Ebbink.

De notulen van de vergadering van 23 augustus 1828 worden gelezen en goedgekeurd met de aantekening dat de aanwezige markgenoten daarmee niet willen stellen de waren te erkennen van degenen die op die vergadering en die van 20 september 1827 als gewaarden zijn verschenen. Er wordt een onder-

zoek ingesteld naar de diverse waren en, zoals er dan staat, in het bijzonder die van mevrouw Van Spaen op (Wisch) Ronnink en die van Withoff op Ebbink, die twijfelachtig voorkomen. In het boek Havezathe Voorstonden (2010) worden enige malen de boerderijen behorende onder Voorstonden genoemd. Ronnink is dan steeds alleen Ronninck of Wisch Ronninck. Poppinck wordt aangeduid als 'Erve en goed Poppinck' of 'Erve Poppinck met huis en hof'. Er wordt in het boek ook verwezen naar een lijst eigendomsbewijzen en daarin wordt voor 1570 aangetroffen 'Het erve Poppinck met (...) whaar onder Voorstonden'. Poppinck wordt dan ook niet verder onderzocht.

Een speciale commissie zal onderzoek doen. Die commissie zal tevens onderzoek doen naar de aanspraken van Boerstool op de waar van Frijenk, een naam die in 1798 voor het eerst voorkomt, en die van Eikelhof op die van Epink. De commissie wordt gevormd door mr. Tadama, provisor Abbing, Schoonman en Markvoort.

Op de vergadering van 19 oktober 1853 komt de onderzoekscommissie met haar rapport. Het eerste punt is het onderzoek naar de gewaardheid. Ronninck was in 1550 eigendom van jonker Hendrik van Wisch, vandaar dat het erve te boek staat als Wisch Ronninck. In 1613 kwam het door huwelijk van Anna van Wisch aan Alexander Schimmelpenninck, in 1781 door verkoop aan baron Van Spaen. Die betaalde in 1793 voor het erf in de verponding, de belastingaanslag. De commissie weet niet waar het erf gestaan heeft. Volgens haar moet het bij het Huis Voorstonden geweest zijn. De aanspraak evenwel wordt bewezen geacht. De commissie aarzelt niet het erve als gewaard te erkennen.

Betreffende het erve Ebbink zijn geen stukken overgelegd. Wel was het steeds op vergaderingen vertegenwoordigd, in 1686 door Arnold Wentholt, in 1798 door Willem Jacobs, de vader van Willem Withoff. In die vergadering staakten de stemmen, drie tegen drie. Eén van de stemmers was Ebbink, de commissie heeft geen probleem met de erkenning als gewaard erf.

Anders ligt het met Frijenk, voor het eerst in 1798 genoemd in plaats van Epink. Frijenk noch Epink waren ooit vertegenwoordigd tussen 1617 en 1827. Het erve wordt niet erkend.

De grootte van de marke wordt vastgesteld op 50 bunder, 12 roeden en 90 ellen. Aangravingen, clandestiene ontginningen, zijn hier niet inbegrepen, maar de commissie stelt met tevredenheid vast dat betrokkenen verklaarden dat zij voor deze aangegraven gronden willen betalen. Alleen met mevrouw de douairière Van Spaen bestaat nog een klein geschil, maar zij verklaart zich bereid tot een minnelijke schikking.

De commissie wordt bedankt voor haar werkzaamheden en meteen opnieuw benoemd voor de voorbereiding van de werkzaamheden voor de verdeling.

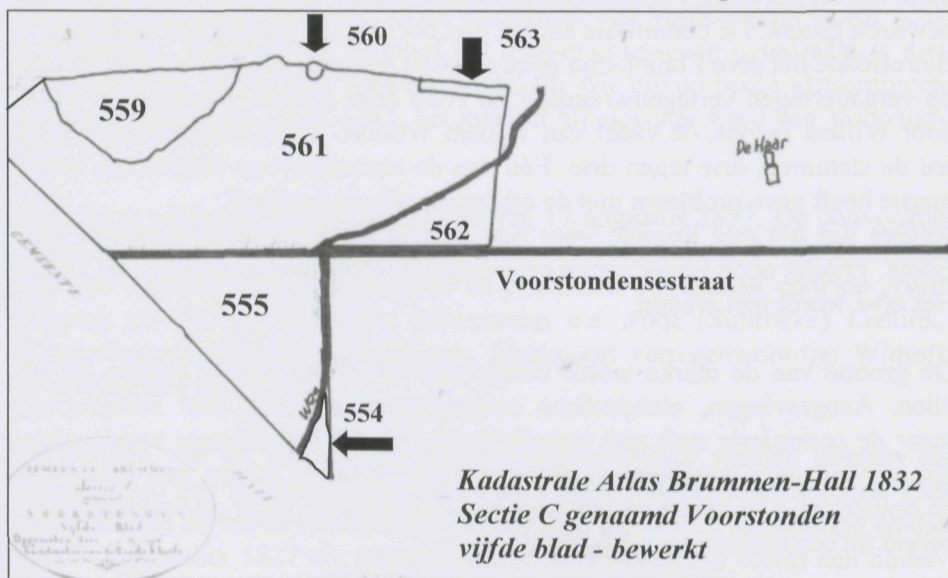
In de vergadering van 19 juni 1854 wordt geconstateerd dat er inderdaad is betaald voor de aangravingen. Met douairière Van Spaen is overeen gekomen dat zij alle aangegraven gronden zonder betaling mag behouden. Zij ziet daarvoor af van aanspraken op de te verdelen heidegronden. We zullen haar dan ook niet zien bij de uiteindelijke toedeling.

Het plan van verdeling van 19 oktober 1853 wordt goedgekeurd. De toedeling van de gronden zal plaatsvinden aan de gewaarden. Maar inmiddels was een Koninklijk Besluit van 1810 over de gang van zaken bij een verdeling nog van kracht verklaard en daarin stond in artikel 20 dat er zorg moest zijn voor de belangen van de ongewaarden. Daarom werd een perceel van 4 bunder en 35 roeden toegedeeld aan de gemeente Brummen 'onder de last ongewaarden gelegenheid te geven tot het steken van schadden, maaien van plaggen als anderszins'.

De te verdelen markegronden werden in 1856 in acht percelen gelegd:

Aan het Bornhof kwamen de percelen 1, 2, 3, en 4 ter grootte van 9 bunder, 81 roeden en 40 ellen, kadastraal Hall sectie B no 104 gedeeltelijk en Brummen sectie C no 554 en 555, samen ter waarde van fl 894,34.

Aan de weduwe Schoonman kwam perceel 7 ter grootte van 15 bunder, 59 roeden en 70 ellen, kadastraal Brummen sectie C no 559 gedeeltelijk en 561

gedeeltelijk, ter waarde van fl 1447,76.

Aan Willem Withoff kwamen de percelen 5 en 6, groot 14 bunder, 1 roede en 40 ellen, kadastraal Brummen sectie C 560, 562, 563 en sectie C 561 gedeeltelijk, samen ter waarde van fl 938,84 .

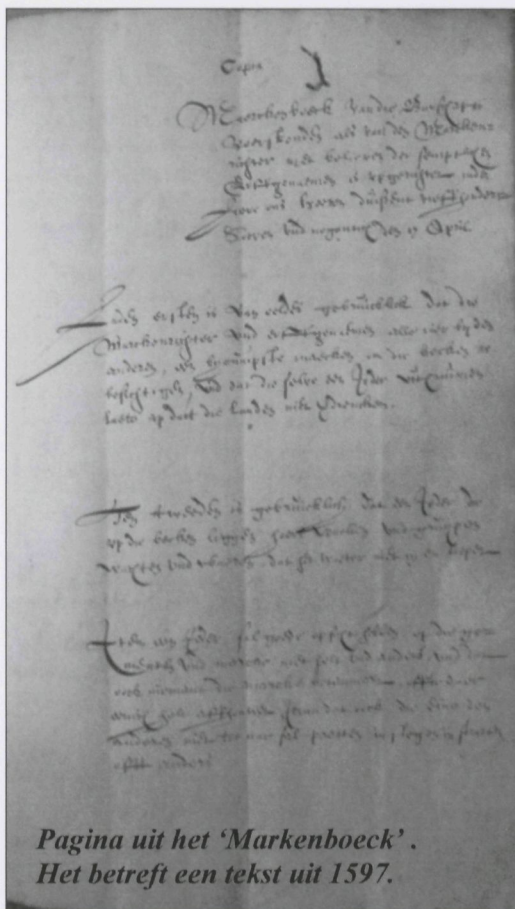
Dus hier wordt eigenlijk voor zeven erven toegedeeld, twee van het Bornhof, drie van de weduwe Schoonman en twee van Willem Withoff. De douairière van Spaen mocht immers haar aangegeven landen behouden door af te zien bij de toedeling.

Perceel 8, ter grootte van 4 bunder en 27 roeden komt aan de gemeente Brummen kadastraal Brummen sectie C 559 gedeeltelijk en sectie C 561 gedeeltelijk, met een waarde van fl 328,74 en was dus bestemd voor de ongewaarden (zie kaartje op de vorige pagina).

De financiële afrekening doet ieder van de negen waren nog fl 76,81 toekomen. Dit waren de opbrengsten van enkele kleine percelen en de verkoop van het daghuurdersplaatsje 'De Stouwe', dat in bezit was van de geërfden. In deze afrekening deed douairière Van Spaen wel mee, vandaar dat er negen waren.

Het markeboek en de stukken van de marke gaan naar de secretarie van de gemeente Brummen. De markerichter Tadama verklaart de marke voor ontbonden en legt zijn waardigheid als markerichter neer. Het 'Markenboek' van Voorstonden is in het Regionaal Archief te Zutphen in te zien (archiefrn 2008, inv. nr 34).

Henk Demoed

De nachtzuster

Soms laat het geheugen je wel eens in de steek, zeker bij het ouder worden. Af en toe duiken plotseling lang weggestopte herinneringen op. Vaak is daar een direkte aanleiding verantwoordelijk voor. Zo bij onderstaande oorlogsimpressie van een toen zevenjarig ventje. Oorzaak is hier de recente lezing door de heer Kleyn over Fliegerhorst Deelen (op 22 november in 'Concordia' in Brummen).

Het zal een donkere avond geweest zijn in de oorlogswinter 1943-1944. Buiten heerst een vrijwel volledige duisternis. Geen straatverlichting en de vensters van de woningen in onze toen nog landelijke buurt laten, op een enkele kier na, geen licht door. De verplichte verduistering wordt streng gecontroleerd door leden van de Luchtbescherming en manschappen van de Landwacht en de Feldgendarmeerie.

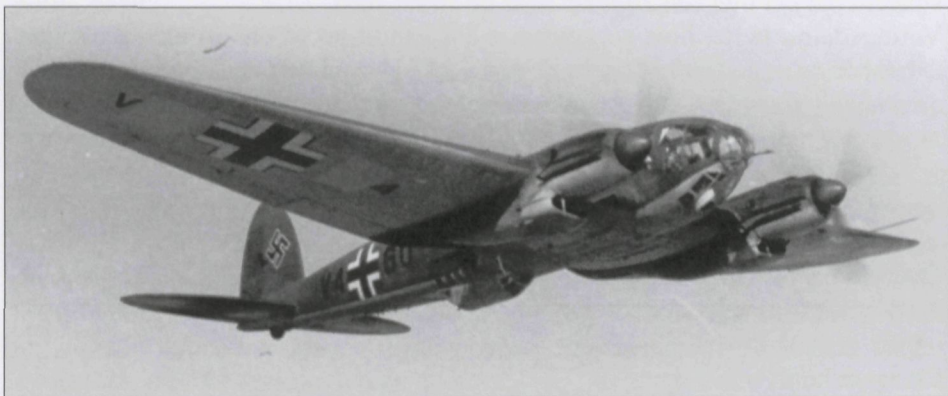
De strenge controle op de juiste verduistering moet ervoor zorgen dat bemanningen van Engelse Lancasters of Amerikaanse Vliegende Forten met betrekking tot de navigatie niet wijzer te maken dan ze al zijn. Is het buiten donker, binnen is het al niet veel beter. Electriciteit is afgesloten. Wat er als lichtbron overblijft, hangt af van de inventiviteit van de bewoners van het pand. En inventief is mijn vader. Om de paar dagen brengen we via een smal bospaadje een paar accu's uit oude vrachtwagens naar de aan de spreng gelegen wasse-rij. Dit bedrijf ontleent overdag de noodzakelijke energie via een dynamo aan een waterrad. 's Nachts, als het bedrijf stil ligt, wordt die energie overgebracht naar onze accu's. Het resultaat is, gedurende enkele avonden, een armetierig lichtje. Zijn de accu's leeg, dan gaan ze op een krakende, houten kruiwagen opnieuw naar het 'oplaadstation'. Dat gebeurt in het donker, opdat mijn ondergedoken vader niet door de 'moffen' gesnapt zal worden. Bovendien moet de concurrentie slapend gehouden worden.

De vindingrijkheid van mijn vader kent geen grenzen. Zo monteert hij een van een propeller voorziene en op de wind draaibare dynamo op de nok van zijn werkplaats. Het probleem met deze vinding is de afhankelijkheid van de heersende windsterkte. Bij weinig of geen wind zitten we in het donker. Een stevige herfstwind zorgt voor een lichtbron, waarbij zelfs zichtbaar wordt wie er rond de keukentafel zitten. De keuken biedt plaats aan burens, familie, onderduikers en aan voedselhalers uit het westen. Onderduikers laten soms hun haardos door mijn vader knippen. Of dat bij de schaarse verlichting altijd een succes is, vraag ik me nu af. Het gezelschap rond de tafel vormt een onuitputtelijke bron met sterke verhalen, niet altijd geschikt voor jeugdige oortjes. De

sfeer wordt ondersteund door de geur van surrogaatkoffie en een blauwe walm van sigaretten, merk 'eigenbouw' uit onze tuin.

Voor de jonge Berthus is het zaak, wil hij wat meekrijgen van de verhalen, zich zo onopvallend mogelijk te gedragen. Het favoriete plekje is het stapeltje hout naast het fornuis. Met een bekertje warme melk - we krijgen om de dag van een bevriende boer een halve liter van dat vocht - en gespitste oortjes is het daar goed toeven. Ondanks de duisternis en het onopvallende gedrag ont-snap ik niet aan de aandacht van mijn moeder. Haar waakzaamheid wordt aangewakkerd door het grommende geluid van een laag overkomend vliegtuig, elke avond op hetzelfde tijdstip. Deze koerier, waarschijnlijk een tweemotorige Heinkel of Dornier, koerst, laag vliegend over de Veluwe bossen, vanuit het noorden richting Fliegerhorst Deelen.

De Heinkel HE 111 was een in 1935 ontworpen tweemotorige Duitse bommenwerper, die dienst deed in de Spaanse burgeroorlog en in de Tweede Wereldoorlog. Het toestel had een actieradius van ca 2800 km, bood ruimte aan vijf bemanningsleden en was voorzien van het Knickebein navigatiesysteem (foto: internet Bundesarchiv).

Het geluid is nog niet verstomd of mijn moeder meldt zich: "Je hebt het gehoord. De nachtzuster is al op Deelen. Naar bed!" Tot mijn spijt is de zuster nooit te laat, maar ik ben nog te jong om me aan de Duitse Pünktlichkeit te ergeren. Door mijn moeder gevolgd kruip ik de trap op, om enkele minuten later onder de wol gestopt te worden, met een warme kruik of een in de oven van het fornuis voorverwarmede baksteen.

Ondertussen is op Fliegerhorst Deelen de bemanning van de nachtzuster uit de benauwde cockpit gekropen en beent richting hun onderkomen voor de nacht.

Berthus Maassen

Assenrade, een statig herenhuis in Brummen

'Assenrade' behoort tot een van de vele rijksmonumenten die de gemeente Brummen rijk is. Over wat er in en rond het - minstens bijna twee eeuwen oude - herenhuis, zoals het in de oudst bekende akte genoemd wordt, is gebeurd, valt veel te vertellen. (zie noot 1 aan het eind van het artikel). Wie bewoonden het herenhuis en wat hebben de eigenaren of bewoners in de loop der tijden voor veranderingen aangebracht?

locatie

Het huis 'Assenrade' staat aan de Zutphensestraat in Brummen. Het is zo gesitueerd dat het met een zijgevel naar de straat staat.

Vermoedelijk is het huis zo geplaatst om vanuit de woonvertrekken uitzicht te hebben over de landerijen. In de tijd van de bouw was aan de voorgevelzijde nauwelijks andere bebouwing en moet er uitzicht tot aan Zutphen zijn geweest.

naam

Over de naam 'Assenrade' zijn verschillende verklaringen. Zo is er het idee dat de naam verwijst naar de functie van de eerste eigenaar, hij was raadsheer bij het gerecht in Assen.

De naam komt ook elders voor en dan wordt er gedacht aan bomen, assen zou de oude naam voor essen zijn en het woord rade betekent ontgonnen stuk land. Zouden er essen gerooid zijn op het land waar later 'Assenrade' verrees? We kunnen er helaas alleen maar over speculeren.

oudste document

Wanneer 'Assenrade' gebouwd is, is niet te achterhalen. Het bestond zeker al in 1819 want het oudste document, waarin de naam 'Assenrade' voorkomt, is een akte van verdeling van 19 mei van dat jaar.

Het is een document vol raadsels. Er staat in dat de heren Mr. Menso Alting, oud-raadsheer bij het gerecht in Assen, en zijn schoonzoon Mr. Jan Isaac Valckenier, schout en notaris, beide wonende te Brummen, gemeenschappelijk bezeten onroerende goederen verdelen. Dat is toch enigszins vreemd, een schoonvader en een schoonzoon, die gemeenschappelijk onroerend goed bezitten, terwijl er zakelijk geen verbintenis lijkt te zijn.

Maar er zijn staan meer opmerkelijke zaken in de akte. Zij willen namelijk tot verdeling overgaan omdat *'vooraf eenige hunner vrienden hadden verzocht om den omvang, de ligging en de waarde elk afzonderlijk op te nemen en daarvan twee gelijken aandeelen of loten te maken'*.

Op verzoek van vrienden een gelijke verdeling maken van het gemeenschappelijk bezit?

We zouden kunnen twijfelen aan het serieuze karakter van de akte ware het niet dat deze akte, als eigendomsbewijs, wordt vermeld in latere koopcontracten en procesverbalen van publieke veilingen. Overigens werd met eigendomsbewijzen in die tijd soepel omgegaan, want er wordt vermeld dat *'de papieren en bewijzen van eigendom en verdere titels tot deze goederen betrekkelijk zijn, voor zoo verre die aanwezig waren, aan de respective Heeren deelgenoten, zoo als zij erkennen, uitgereikt'*.

Over welke papieren wel aanwezig waren en wat daar in stond, zoals gebruikelijk is in koopcontracten, wordt geen melding gemaakt. Daarom is verder onderzoek naar de herkomst van *'de goederen'* niet mogelijk.

De goederen die gedeeld worden zijn *'erve en goed 'Assenrade' te Brummen en het 'buitengoed de Bergenpas' te Oeken*.

Het *'erve en goed 'Assenrade'* bevatte een herenhuis met schuur, met hof en bouwland, groot 2½ morgen, in het dorp Brummen begrensd ten oosten door de postweg (nu Zutphensestraat), ten westen door de grond van Engelenburg, ten zuiden door de pastorie en ten noorden door de molenweg (nu Schoolstraat), ter waarde van f 2800,- en het *'buitengoed de Bergenpas'* een hof, slingerbosje, bouwland, peppelenbomen en een laan met eekenbomen, groot 2 morgen en 403 roeden in Oeken, begrensd ten oosten door de grond van de commanderie van St. Jan, ten noorden door grond van Valckenier, ten zuiden door buurtwegen en ten westen door grond van St. Jan, Jansen en Valckenier, ter waarde van f 2800,-.

Merkwaardig, dat de geschatte waarde van bovengenoemde goederen gelijk blijkt te zijn.

Bij die waarde kunnen ook vraagtekens worden gezet. Een half jaar voor de

verdeling is het huis 'den Bergenpas' voor f 3725,- tegen brand verzekerd. Dan kan de waarde van f 2800,- voor het huis en omringend land op 19 mei 1819 niet kloppen. Een vroeg voorbeeld van gesjoemel met vastgoed?

de eerst bekende eigenaren

In 1819 heeft Menso Alting met zijn echtgenote en het nodige dienstpersoneel het huis 'Assenrade' betrokken. Nog in datzelfde jaar overlijdt schoonzoon Jan Isaac Valckenier op 43-jarige leeftijd. Hij was getrouwd met dochter Johanna Elisabeth Alting.

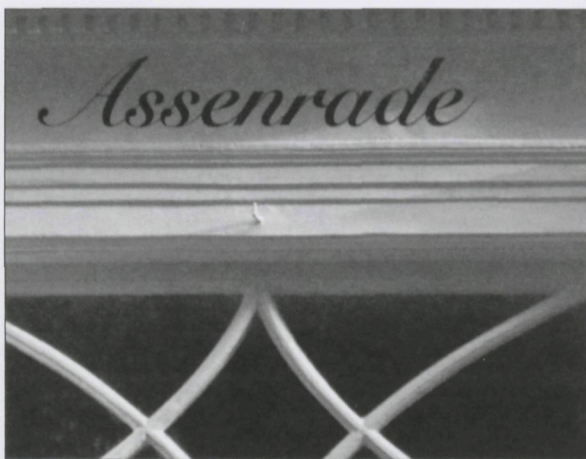
Enige maanden later komt de weduwe Valckenier met haar zeven kinderen bij haar ouders in 'Assenrade' wonen.

Zij hertrouwt in 1827 met de weduwnaar Laurens Hoffman, griffier. Enkele maanden later wordt een zoon geboren. 'Assenrade' krijgt er nog een paar bewoners bij.

Op 31 oktober 1831 overlijdt Menso Alting. Zijn dochter is de enige erfgename. Zijn nalatenschap bestaat uit de helft van het 'heerenhuis 'Assenrade'' met bijbehorende grond ter grootte van ongeveer drie bunders en verder nog een aantal stukken bouwland en bos in de gemeente Brummen. De andere helft is in bezit van zijn echtgenote, die in 1841 overlijdt. Zo wordt Johanna Elisabeth Alting eigenaresse van 'Assenrade'.

In december 1853 maakt Johanna Elisabeth Alting, kort voor haar dood, een testament, waarin zij haar zoon Gillis Valckenier, koopman te Harlingen, tot universeel erfgenaam benoemt met last van een uitkering van f 500,- in het jaar gedurende het leven van haar dochter Maria Valckenier, die bij haar inwoonde. De reden voor deze uitkering zal later duidelijk worden. Maria, 43 jaar oud, en Gilles, 36 jaar, zijn de enigen van haar kinderen, die dan nog in leven zijn.

Drie dagen later benoemt Maria haar broer Gillis Valckenier te Harlingen tot universeel erfgenaam.

Als Johanna overlijdt wordt Maria de hoofdbewoonster van 'Assenrade'. Er zijn nog meer wettige erfgenamen van haar moeder waaronder minderjarige kleinkinderen. Daarom wordt er een boedelinventaris gemaakt. Hieruit blijkt dat het huis 'Assenrade' op de begane grond acht kamers had en op de verdieping zeven kamers. Bij die inventaris zijn er o.a. 124 *tafellakens*, 273 *handdoeken*, 299 *beddelakens*, 318 *kussenslopen* en 822 *servetten* geregistreerd. De totale waarde van alle geïnventariseerde goederen bedroeg f 13.510,75. De waarde van 'Assenrade' met bijbehorende grond wordt in 1856 geschat op f 14.035,- .

Op 30 juli 1861 wordt Maria Valckenier in het krankzinnigengesticht te Zutphen opgenomen op verzoek van haar broer Gillis. Zij was toen 51 jaar oud en had eerder al afwijkend gedrag vertoond door allerlei prullaria te kopen, zo blijkt uit processen-verbaal van veilingen.

De machtiging tot opnemng, door de Arrondissementsrechtbank te Arnhem, is ieder jaar verlengd tot 10 september 1863. Zij heeft het gesticht verlaten omdat zij volgens de eerste geneesheer gedurende haar verblijf in het gesticht *'geene verbetering in hare verstandelijke toestand ondergaan heeft en derhalve als niet verbeterd behoort afgeschreven te worden'*.

Daarop heeft Gillis Valckenier haar in zijn woning te Harlingen opgenomen, maar even later wordt Maria voor een derde proeftijd van een jaar in een gesticht, ditmaal te Delft in het St. Joris Gasthuis, opgenomen. In 1865 is zij onder curatele gesteld, waarna Gillis het huis 'Assenrade' met bijbehorend land kan laten veilen. Het verblijf van Maria in Delft is elk jaar bij gerechtelijk vonnis verlengd tot zij in 1869 op 59-jarige leeftijd overlijdt.

nieuwe eigenaren

Mr. Adrianus Th. L. Metelerkamp van Bronkhorst, eigenaar en bewoner van Engelenburg te Brummen, heeft 'Assenrade' gekocht voor f 11.100,- en daarna verhuurd.

In mei 1871 heeft hij het verkocht aan Jan Carel Morren, gerechtsdeurwaarder, wonende te Brummen. Met uitzondering van een deel van de grond langs de Burgemeester de Wijslaan, zodat de oppervlakte van 'Assenrade' nu 1 hectare 20 aren 70 centiare is. De koopprijs bedraagt f 8.900,- ,

In december 1882 sluit Jan Carel Morren een huurcontract met Joseph Noble, winkelier, wonende te Delft voor het huis 'Assenrade' met bijbehorende grond voor een jaarlijkse huurprijs van f 825,- voor de tijd van vier jaar.

De huurder mag het gehuurde gebruiken voor *logement, restauratie en stalhouderij*.

verbouwing en andere bestemming

De huurder mag de ten westen van het herenhuis aangebouwde vertrekken door het uitbreken van de binnenmuur tot één '*locaal*' *maken en dit lokaal door verzetting van de buitenmuren uit te breiden en te vergroten*. Verder mag hij de noordgevel van het herenhuis van een veranda en de tuin van een tent tot muziekuitvoering voorzien. In die tijd werd de open ruimte tussen de lange poot en de korte poot van het L-vormige gebouw opgevuld. 'Assenrade' krijgt een horecabestemming.

Op 24 september 1885 wordt Noble, nu met als vermeld beroep hotelhouder in 'Assenrade' te Brummen, bij vonnis van de Arrondissements Rechtbank te Zutphen in staat van faillissement verklaard.

huurders

Vermoedelijk verhuurt Morren daarna 'Assenrade'. Op 17 mei 1890 wordt Gerrit Kerkkamp, timmerman, gehuwd met Jacoba Hendriks, bewoner van 'Assenrade'. Hij vestigt er ook zijn timmerbedrijf.

Bij overlijden van Gerrit Kerkkamp in 1904 wordt bij zijn boedelinventaris vermeld dat de huishuur van 'Assenrade' f 425,- in het jaar bedraagt.

huurder wordt koper

Op 15 augustus 1908 verkopen de erven van Morren het gedeelte dat pension wordt genoemd met een gedeelte van de tuin aan Jacoba Hendriks, weduwe van Gerrit Kerkkamp. De koopprijs is f 7.500,-. Voor deze koop sluit Jacoba leningen voor in totaal f 8.000,-.

Begin 1910 heeft Jacoba meer geld nodig en leent zij opnieuw f 1.100,-. Zeven jaar later wordt ook het andere deel van het huis aan haar verkocht. Die koopprijs bedraagt f 1.150,-. Daarvan betaalt zij de verkopers f 200,-, terwijl het restant van de koopprijs, f 950,-, door de erven Morren aan haar wordt geleend.

financiële problemen

Voorjaar 1919 zit Jacoba op zwart zaad. Voor de Eerste Wereldoorlog waren er een redelijk aantal pensiongasten, die er een langere periode - enkele maanden - woonden. Maar ook vijf die er een jaar, drie die er 2 jaar, twee die er 3 jaar, een die er 4 jaar en een die er 5 jaar woonde. Er was zelfs een gast die er bijna 11 jaar woonde. Maar tijdens de oorlog zullen er minder pensiongasten

geweest zijn en de gasten bleven maar enkele maanden. Dus minder inkomsten voor Jacoba en haar gezin. Daarom wilde zij pension 'Assenrade' met alle bijbehorende grond openbaar verkopen.

In april 1919 vond de veiling plaats. Haar bezit was onderverdeeld in 11 percelen.

Perceel 1 was 'Assenrade' met een deel van de tuin. Inclusief het inmiddels verrezen gebouwtje, waar haar zoon een koffiebranderij had.

De overige percelen bestonden uit tuingrond.

Het bod op 'Assenrade' wordt door Jacoba te laag gevonden. De andere percelen brengen in totaal f 7.987,- op.

Blijkbaar was de opbrengst voldoende om in haar financiële behoefte te voorzien, zodat zij 'Assenrade' kan behouden. Wel moet zij in het najaar weer f 6000,- lenen en sluit hiervoor weer een hypotheek op pension 'Assenrade' af. Jacoba Hendriks overlijdt op 1 januari 1932.

erfenissen

'Assenrade' wordt bij testament aan haar oudste dochter Francina Kerkkamp, een van haar drie kinderen, toegewezen. Die moet wel aan haar zus en broer Gerrit betalingen doen, omdat ieder een gelijk deel moet krijgen. Verder moet Francina de hypothecaire schuld en verdere schulden voor haar rekening ne-

men. Francina sluit dan een tweede hypotheek groot f 1.700,- op 'Assenrade' af. Zij zal bijna dertig jaar pension 'Assenrade' bestieren.

Eind 1960 is Francina ziek en verkoopt 'Assenrade' aan haar broer Gerrit Kerckamp.

Bij de verdeling van de erfenis van haar moeder is bij akte overeengekomen dat zij verplicht is het pension in de eerste plaats te koop aan te bieden aan haar broer, die gerechtigd is dit te kopen voor een koopsom groot f 5.500,-. Vermeld staat dat het een normale koopsom is. Nu zouden we zeggen marktconform.

De koop is voor die prijs gesloten, terwijl de waarde inmiddels bijna drie maal zo hoog is.

Daarom is overeengekomen dat Gerrit de hypotheek zal overnemen en andere kosten zal betalen. Gerrit gaat met zijn echtgenote in 'Assenrade' wonen.

'Assenrade' wordt rijksmonument

In juni 1967 wordt door de Rijksdienst voor Monumentenzorg op eigen initiatief 'Assenrade' tot rijksmonument nummer 11244 aangewezen op basis van de voorlopige lijst van Monumenten en kunst, deel Gelderland met de volgende omschrijving: "Herenhuis uit het midden van de 19^e eeuw met verdieping en doorlopend schilddak. Vensters met zesruits schuiframes. Eenvoudige deuromlijsting met dubbele naar binnen draaiende deuren, waarboven uit de bouwtijd stammend bovenlicht.

Gebouw van eenvoudige doch harmonieuze architectuur en van oudheidkundige waarde".

geen pension meer

Met de verkoop van 'Assenrade' van Francina Kerkkamp aan haar broer Gerrit eindigt de lange periode - meer dan vijfenzeventig jaar- uit het bestaan van 'Assenrade' als pension.

Gerrit Kerkkamp is getrouwd met Susanna Stevens. Het huwelijk blijft kinderloos.

Hij is keurmeester en later koopman. Gerrit overlijdt in oktober 1973. Susanna is enig erfgenaam en wordt dus eigenaresse van 'Assenrade'.

Begin 1974 wordt een nicht tot haar curatrice benoemd. Deze verkoopt in die hoedanigheid in februari 1974 'Assenrade' met garage, erf en tuin, groot 11 aren 54 centiaren aan Heerke Kempinga, bedrijfsleider, voor een koopprijs voor wat het onroerend goed betreft van f 75.000,- en voor wat het roerend goed betreft van f 3000,-.

grootse plannen

Kempinga koopt een verwaarloosd gebouw met op de begane grond zijn zes vertrekken en op de verdieping acht. Hij gaat 'Assenrade' verbouwen. Het huis wordt gesplitst in twee woningen en een kantoor.

De veranda zal worden verwijderd. De plannen voor de interne verbouwing zijn spectaculair. Er zal een zwembad van 7 x 2,8 m komen dat een open verbinding vormt met de zitkamer(!). Monumentenzorg geeft toestemming, de bouwkosten worden geschat op f 92.000,-.

Maar tijdens de uitvoering van de verbouwing blijkt dat een inpandig zwembad niet mogelijk is en wordt een groter zwembad van 11 x 5,4 m. in de tuin gerealiseerd.

snel stijgende huizenprijzen

Na hun huwelijk maken Heerke Kempinga en zijn vrouw Aleida van den Berg huwelijksvoorwaarden op. Zij krijgt 'Assenrade' met de hiervoor geldende hypothecaire schuld.

In september 1976 verkoopt Aleida van den Berg, het herenhuis 'Assenrade' aan Willem Oosting, bekend als oprichter van het Noorder Dierenpark te Emmen, voor f 249.000,-.

Ruim een jaar later, in november 1977, verkoopt Oosting het alweer aan mr. Alfred Rinnooy Kan, voormalig topfunctionaris bij de Wereldbank te Washington. Dit keer brengt het f 348.000,- op.

ingrijpende verbouwing

Oosting heeft kans gezien om, tijdens zijn kortstondig verblijf, veel schade aan te richten aan het interieur. Want 'deze verbouwingen en de materiaalkeuze, die daarbij is toegepast, waren geheel in tegenstelling met het karakter van het huis. Op onzorgvuldige en brute wijze waren veel wanden en plafonds met houten schroten betimmerd. Met plaats en afmetingen van ramen en deuren, ook in de gevels, was vrijwel geen rekening gehouden' (zie noot 2).

Rinnooy Kan geeft opdracht tot verbouwing waarbij aan de buitenzijde alleen herstelwerkzaamheden

worden uitgevoerd en de voormalige koffiebranderij wordt gewijzigd in een carport.

De veranda weer aanbrengen behoort tot de aanvraag en zal in een latere fase uitgevoerd worden. Dat laatste is, om welke reden dan ook, nooit gebeurd.

In juni 1978 betreft Rinnooy Kan zijn verbouwde woning. Hij is weduwnaar en heeft een inwonende huishoudster.

Hij wil het gebouw in zo goed mogelijke staat houden, laat het periodiek door Monumentenwacht inspecteren en de, in het rapport vermelde, gebreken herstellen.

'Op 20-09-2003 overlijdt Rinnooy Kan in zijn geliefde 'Assenrade'. Hij was zijn levenlang een zelfverzekerd iemand en voor niemand bang. Als hij tijdens een wandeling het bordje "Verboden toegang voor onbevoegden" tegenkwam zei hij: "Ik ben bevoegd" en wandelde stug door. Tot op hoge leeftijd bleef hij charmant eigenwijs. Hij had over alles een uitgesproken mening waarvan hij nooit afweek. Zijn kinderen konden hem slechts met de grootste moeite weerhouden dat op zijn 89ste weer ging autorijden. Hij vond dat het verkeer in Brummen zich maar aan hem moest aanpassen' (zie noot 3).

ontwikkelingen laatste decennium

In juni 2005 verkopen de erven Rinnooy Kan 'Assenrade' aan Gerrit Willem Kappert, directeur Pagode Zutphen B.V. Kappert geeft dr. ir. E.J. Hoogenberk opdracht om in 'Assenrade' drie woningen te realiseren. De splitsing zal niet doorgaan, omdat er te weinig belangstelling voor de woningen is.

'Assenrade' wordt weer verkocht, ditmaal aan Phillip Tetteroo, onder voorwaarde dat er het nodige gewijzigd en gerestaureerd zal worden door, dat is wel duidelijk met zo'n voorwaarde, aannemer Kappert.

In november 2008 verkoopt Tetteroo het gerestaureerde 'Assenrade' aan de huidige eigenaar.

Noten:

1. Een beknopte versie in dit tijdschrift. Een uitgebreidere versie is verkrijgbaar bij de auteur.
2. Rapport Architectenbureau Hornstra Verschoor en Key
3. Lever, A.J, Levens 2003, CBG, Den Haag

Han van der Made

De Becker's Sons (deel 2)

Op het eerste deel over de Becker's Sons in het septembernummer van 'De Marke' heb ik vrij veel reacties gehad. Ook een paar opmerkingen over wat onjuistheden.

Zo wist Ritzo Holtman mij te melden "dat het filiaal in Den Haag werd opgericht door H.-L. Becker te Brussel en tot ca. 1898 heeft bestaan. Er lijkt ruzie in de familie te zijn geweest waardoor Henri-Louis naar Brussel is uitgeweken en in de eerste jaren (vanaf 1896) met een bijna gelijklopende naam (H.-L. Becker Sons) klanten van Becker's Sons in Rotterdam probeerde af te snoepen. Het was dus geen filiaal van Becker's Sons. In 1926 werd door Julian H. Becker te Rotterdam een nieuw bedrijf opgericht (vestigings-plaats Delft) dat uiteindelijk in 1992 sloot. Intussen had het een naamswijziging ondergaan van de N.V. Julian H. Becker Delft naar 'Becker Delft', 'Packard-Becker' en nog wat namen. Eveneens geen filiaal van Becker's Sons. Het bedrijf in Brussel is in het jaar 2002 gesloten."

Jan de Ruijter van het Regionaal Archief te Zutphen (RAZ) reageerde met de mededeling dat het Brummens Gemeentearchief nog een redelijk Becker's Sons-archief bezat, dat hij juist aan het inventariseren was. Inmiddels heb ik dat ook grotendeels ingezien en weer een schat aan informatie opgedaan. Verder heb ik nog leuke aanvullende informatie ontvangen van de heren Van Breda uit Laag-Soeren en Weustenenk uit Brummen. Daarnaast enkele mails met opmerkingen over herkenbare situaties en nostalgische gevoelens.

Van oud-'Marke'-voorzitter Henk Phielix kreeg ik een envelop met krantenknipsels over de Becker's Sons en de verevenaars van het Beckson Sociaal Fonds stelden mij de gehele administratie van 1953-1982 ter beschikking. Verder had ik nog een gesprek met voormalig telefoniste/receptioniste Corry Pas (nu mevrouw Klaassen).

Uit al deze reacties blijkt te meer dat de Becker's Sons in Brummen meer dan twee generaties een begrip is geweest en dat er nog veel leeft onder de bevolking; met name onder (de gezinnen van) oud-werknemers. Het is daarnaast nog bijzonder verrassend om van een behoorlijk aantal mensen te horen "o, maar daar heb ik ook nog gewerkt!" Ik had nooit vermoed dat deze aanzet tot een beschrijving zo veel teweeg zou brengen.

De fabriek van Becker's Sons in Rotterdam met voltallig personeel in 1892. Foto op hard karton, door de destijds oudste werknemer van de fabriek, Bram Smit, in 1954 aan de directie geschonken ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de fabriek in Brummen. Bram Smit was met Becker's Sons vanuit Rotterdam meeverhuisd naar Brummen. Hij zou zelf ook op de foto moeten staan. (Foto uit Becker's Sons-archief, RAZ).

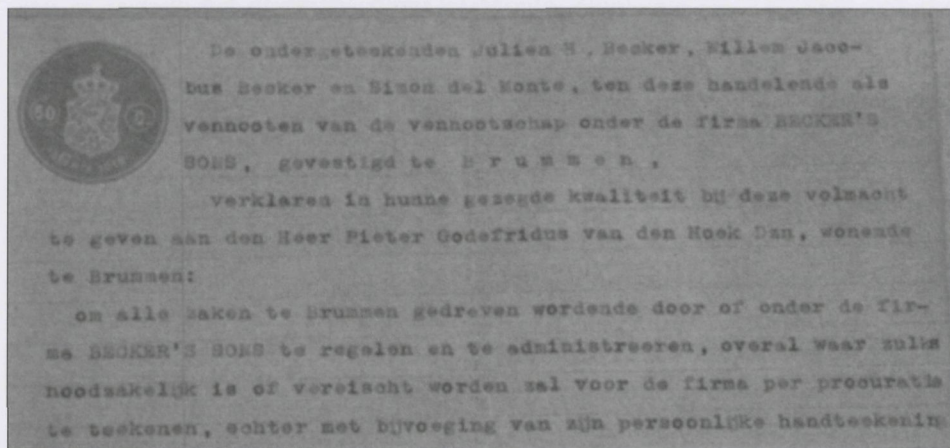

Terug naar de Becker's Sons. Door inzage in de diverse archiefstukken is mij meer duidelijk geworden over het reilen en zeilen van de fabriek in de periode 1918 tot 1982.

Het blijkt dat men in de familie Becker behoorlijk tevreden was over de verplaatsing van Rotterdam naar Brummen. Ook qua afzet van producten verliepen procedures naar wens. Er werden in de diverse weegwerktuigen verbeteringen en verfijningen aangebracht en er werd hooggeschoold personeel aangetrokken in de bedrijfsvoering. Naast Simon Del Monte (die per 24 december 1918 in de vennootschap werd opgenomen) kwam op 7 april 1920 als procuratiehouder Pieter Godefridus van der Hoek D(auids)zn in dienst. Laatstgenoemde kreeg een praktisch onbeperkt mandaat om de zaken namens de NV Becker's Sons in Brummen te behartigen. In de door notaris Capel vastgelegde aanstellingsakte worden zijn bevoegdheden omschreven (zie afb).

Aanhef van de aanstellingsakte van de heer P.G. van den Hoek Dzn als procuratiehouder per 07-04-1920 (Becker's Sons archief RAZ).

In de stichtingsakte van de NV Becker's Sons van 24 december 1918 worden ook de door de gebroeders Becker ingebrachte activa en passiva, waaronder de kadastrale percelen beschreven, "alle gelegen onder de Gemeente Brummen en uitmakende de kadastrale perceelen Gemeente Brummen sectie E de nrs: 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, welke alle betrekking hebben op de huizen van de Becker's Sons aan de Molenstraat (Becker's Sonsstraat). Verder de nrs 1904 (het bedrijfsgebouw), 1843 (huis en tuin), 1775 (huis met bouwland), 1919 gedeeltelijk, 1920, 1921 (2 x huis met tuin), 1370 (tuin), 1761 (huis en erf) en in de sectie G de nrs 2986 (huis en tuin), 2987 (huis) en 2988 (huis). Al met al een niet geringe waarde aan onroerend goed.

Toch ging het financieel nog niet zo best met de Becker's Sons, mede doordat de fabriek nogal groots was opgezet en er maar beperkte liquide middelen waren.

In 1922 werd de N.V. Becker's Sons opgericht en Simon Del Monte kreeg op dat moment 75 % van de aandelen in bezit. De resterende 25 % waren in handen van de heer L. Groen. Maar voor het voortbestaan van de fabriek was meer geld nodig dan men had begroot.

Dus werd er gezocht naar een nieuwe geldbron en die werd gevonden in de in oktober 1923 opgerichte N.V. Hollandsche Optiek-fabriek te 's Gravenhage, een bedrijf waarvan ir Del Monte aandelen bezat. Deze HOFAH was een aar- dig staaltje van Nederlands ondernemerschap, want omdat Duitsland door de bepalingen van het Verdrag van Versailles na de Eerste Wereldoorlog geen oorlogstuig en optiek mocht maken, zag men in Nederland mogelijkheden deze productie 'over te nemen'. De HOFAH, die niet over eigen fabrieken beschikte, zocht een mogelijkheid tot fabriceren en vond die in Brummen. Del Monte en Groen verkochten hun aandelen 'Becker's Sons' aan de Holland- sche Optiek-fabriek en op 10 april 1926 (zie afb.) hield de N.V. Becker's Sons Weegwerktuigenfabriek officieel op te bestaan als zelfstandige onderneming. Het bedrijf werd overgenomen, de activa en passiva werden overgedragen en Becker's Sons zou tot 1946 een filiaal van deze NV blijven.

HANDELSREGISTER VAN DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN

TE Deventer

UITTREKSEL uit de opgaaf van N.V. Becker's Sons Weegwerktuigenfabriek

gevestigd te BRUMMEN

ingeschreven onder N°. 3385.

De handelszaak heeft vanaf 10 April 1926 opgehouden te bestaan en de zaak is overgegaan aan de N.V. Hollandsche Optiek-fabriek (Afd. Becker's Sons Weegwerktuigen), te 's-Gravenhage, welke haar als filiaal zal blijven voort- zetten.

Aan

N.V. Becker's Sons Weegwerktuigenfabriek.

te BRUMMEN.

In 1928 kwam Simon Del Monte's zoon Frits bij Becker's Sons in dienst. Simon Del Monte kwam in december 1930 bij een auto-ongeluk in New York om het leven. Zijn dochter was op dat moment in ondertrouw met J.C. Hooykaas, met wie zij in januari 1931 in het huwelijk trad. Dr. Hooykaas werd door zijn schoonmoeder, mevrouw Del Monte—Ten Houten, gevraagd de boedel en erfenis van Simon Del Monte af te wikkelen, aangezien deze bestond uit diverse gecompliceerde beleggingen en deelnemingen in andere bedrijven. Door allerlei aandelenconstructies en aflossingen kwam de Hollandse Optiek-fabriek voor 100 % in handen van de Nederlandsch Engelsche Technische Handelsmaatschappij.

Tegelijkertijd wilde men bij de HOFAH een reorganisatie doorvoeren en dat zou ook inhouden dat Frits Del Monte zou worden ontslagen. Hij mocht alleen aanblijven als Dr. Hooykaas zich intensief met de leiding van de Becker's Sons zou gaan bemoeien.

Op 18 mei 1934 trad de heer dr. J.C. Hooykaas toe als voorzitter van de Raad van Beheer en het driemanschap Del Monte, Hooykaas en Van Dijk zou jarenlang leiding geven aan de Becker's Sons in Brummen.

Als filiaal van de Hollandsche Optieffabriek ging het echter voorspoedig met de Becker's Sons. Het personeelsbestand nam geleidelijk toe en de fabriek was ruim voorzien van orders, mede door een groot aantal regeringsopdrachten. De core-business was nog steeds de productie van zeer verfijnde weegapparatuur en de Becker's Sons-balansen werden naar diverse landen in alle werelddelen geëxporteerd. Op 21 februari 1934 wordt het merk 'Becker's Sons' opnieuw internationaal geregistreerd door het merkenbureau van het Bureau voor den Industrieelen Eigendom onder nr 32391.

Maar ook vervaardigde men in opdracht kompassen en richttoestellen voor kanonnen. Voor het Staatsbedrijf der Artillerie Inrichtingen Hembrug te Zaan-dam werden met behulp van de in Zweden van 'Bofors' verworven licenties onderdelen voor luchtdoelgranaten geproduceerd.

Deze fabricage bracht de Nederlandse regering ertoe aan de HOFAH te vragen binnen de Hollandse waterlinie een schaduwfabriek voor granaatonderdelen te vestigen. Daarom kwam er een Becker's Sons-filiaal in Rotterdam aan de Hendrick de Keyserstraat., maar met het bombardement van mei 1940 kwam er aan dit filiaal al weer een einde. De fabriek werd in allerijl ontmanteld om de Duitsers de mogelijkheid te ontnemen hier de productie voor hun legers voort te zetten.

De oorlogsjaren waren voor de Becker's Sons een moeilijke periode. Er was in Brummen zeer veel verzet om voor de Duitse bezetter te werken. Voor de

oorlog had men diverse Duitse werknemers in dienst genomen op diverse posten. Deze werknemers waren via de Hollandsche Optiek-Fabriek overgekomen van de Duitse optiekkabrick Hensoldt, waar immers geen optiek meer gemaakt mocht worden. Al spoedig bleek dat verschillende van deze medewerkers overtuigde aanhangers van het nazi-regime waren. Met name Scharfenberg had een hoge positie in de nazipartij.

De door de bezetter als Verwalter aangestelde medewerkers Scharfenberg, Kühn, Epple en Steyer hebben zich bezig gehouden met de beslagname door de Duitse overheid en het transport van de gehele fabrieksinventaris naar het Duitse Ruprichteroth (Bergisch Land), waar de Duitse regering al vanaf 1941 begonnen was met de bouw en inrichting van een Optiekkabrick.

Na de oorlog werden de genoemde Verwalters aangemerkt als oorlogsmisdadigers en in 1946 kreeg dr. Hooykaas (die tijdens de oorlog actief was geweest in het verzet en majoor was geworden bij de staf van Prins Bernhard) van de bezettingsmacht in Duitsland toestemming de geroofde fabrieksinventaris van de Becker's Sons terug te vorderen.

Correspondentie tussen Becker's Sons en het Centraal Bureau Opsporing Oorlogsmisdadigers. Brief van 9 juli 1945. (Becker's Sons archief RAZ).

vi/b

Centraal Bureau Opsporing Oorlogsmisdadigers.
Hoofd Mr. Bijl.

Amsterdam.
Mandegracht
9 Juli 1945.

Mijne Heeren.

Van de Netherlands War Crimes Commission ontvingen wij bijgaande rapporten over:

K. Scharfenberg,
K. Kühn,
K.E. Epple,
E.E. Steyer

terug, met de mededeeling, dat deze voor opsporing van de betr. personen aan U moeten worden doorgezonden.

Derhalve zijn wij zoo vrij ze U hierbij te doen toekomen, in de hoop, dat Uw pogingen tot opsporing van deze personen resultaat zullen hebben.

Inmiddels verblijven wij,

Hoogachtend
N.V. HOLLANDSCHE OPTIEK-FABRIEK
Afd. Becker's Sons.

Dankzij de 'deutschgründliche' administratie was men zeer nauwkeurig op de hoogte van elke verdwenen machine, elk verdwenen bureau, etc. En na veel hindernissen kwam het overgrote deel weer terug in Brummen, zij het niet in perfecte staat. Maar het was een wonder dat alle machines terugwaren.

Dr. Hooykaas kon de directie van de Nederlandsch Engelsche Technische Handelsmaatschappij overhalen de aandelen van de Hollandsche Optiek-Fabriek aan de familie Del Monte te verkopen. De familie benoemde Frits Del Monte per 7 september 1946 tot lid van de Raad van Beheer en directeur van de Becker's Sons.

Op 3 november 1948 werd de naam Hollandsche Optiek-Fabriek veranderd in: Fijn Mechanische Industrie Becker's Sons. Hiermee werd de oorspronkelijke naam weer in ere hersteld, waarbij moet worden aangetekend dat de naam 'Becker's Sons' in de tussenliggende jaren nooit van het briefpapier was verdwenen en ook op de gefabriceerde producten, zoals o.a. de balansen en kompassen was gehandhaafd.

Na de officiële feestelijke ingebruikname van de fabrieksgebouwen ging het goed met de Becker's Sons. Maar binnen de familie Del Monte werd heel wat strijd geleverd over de financiën en de macht. Dr. Hooykaas, opgeleid als econoom en die men achteraf wel mag zien als de man met de meeste visie en de juiste beslissingen, stak veel privégeld in de onderneming, evenals zijn schoonmoeder mevrouw Del Monte-Ten Houten, maar Frits del Monte wenste minder risico aan te gaan. Later, toen de Becker's Sons een winstgevende onderneming was geworden, wenste hij wel meer geld in de fabriek te steken (vanwege het rendement), maar zijn zwager Hooykaas weigerde dat toen!

De fabriek draaide vanaf 1946 goed en ook de Nederlandse regering verstrek- te weer opdrachten. Er werd weer aan defensiemateriaal gewerkt, de productie van rijwielnaven werd opgestart (op verzoek van de regering!) en aan de ontwikkeling van balansen werd een flinke impuls gegeven. Al in de jaren '50 werd er gewerkt aan de ontwikkeling van een plaatskaartendrukapparaat.

In 1949 werd de heer Ir. A.R. Blok aangetrokken als procuratiehouder en directeur. Tegelijk met zijn benoeming werd de heer H. van Dijk benoemd tot directeur, vanwege 'voortreffelijke en trouwe staat van dienst'.

In januari 1951 overleed mevrouw W. Hooykaas-Del Monte. Haar moeder, mevrouw Del Monte-Ten Houten overleed in 1955. Toen bleek dat de in 1931 opgestelde testamenten waren vernietigd, ontstond er weer een familietwist (om de aandelen). Na een tijdje kwamen Frits Del Monte en Dr. Hooykaas

overeen dat zij (en kinderen) twee gelijke groepen aandeelhouders zouden vormen.

Frits Del Monte nam op 23 juni 1962 afscheid van de Becker's Sons en vertrok op 1 juli van dat jaar met zijn vrouw naar Zwitserland. Het was dan ook geen toeval dat zijn woonhuis in Brummen aan de Arnhemsestraat 'Villa Helvetië' heette! (zie ansichtkaart uit 1938).

Zijn opvolger was Ir. H.J. van der Leeuw, die in 1960 in dienst was gekomen bij de Becker's Sons.

Ir. A.R. Blok was in 1961 - na een ziekbed van ruim twee jaren - al overleden.

De familie Del Monte genoot in de jaren '20 en '30 ook nog grote bekendheid in kunstkringen. De collectie Del Monte was redelijk vermaard in Nederland en daarbuiten. In de collectie bevonden zich werken van Rembrandt, Van Dijk, Rubens en tal van andere oude meesters. Een aantal van deze werken schijnt ook in de 'Villa Helvetië' te hebben gehangen.

Vrijdag 9 april en zaterdag 10 april 1953 vierden de heren F. Del Monte en H. van Dijk hun zilveren jubileumfeest bij de Becker's Sons. Tegelijkertijd werd de nieuwe kantine in gebruik genomen. Vrijdagsavonds om 19:30 uur troffen de gezamenlijke Brummense muziekverenigingen (Amicitia, Juliana, De Eendracht en La Fraternité) elkaar op het Marktplaats van Brummen, om vandaar-

uit de heren Del Monte en Van Dijk bij hun respectievelijke woningen aan de Arnhemsestraat en de Burgemeester De Wijslaan een gezamenlijke serenade te brengen.

De volgende morgen begint het programma al om kwart voor negen. De personeelsleden en hun dames dienen zich dan op het voorplein bij de fabriek op te stellen "en de aanwijzingen van de feestcommissie stipt op te volgen, ten einde een ordelijk verloop der gebeurtenissen te waarborgen".

Om negen uur zullen de beide jubilarissen met hun familieleden arriveren en daarna zal Frank del Monte de Beckson-vlag hijsen, waarbij de Beckson-kapel het 'Wilhelmus' zal spelen. Deze Beckson-kapel was speciaal voor dit jubileumfeest samengesteld uit Becksonmededewerkers die bij verschillende muziekverenigingen in Brummen en omgeving speelden. Zij stonden onder leiding van A.C. van Leeuwen, de dirigent van de Rhienderense muziekvereniging 'La Fraternité'.

Om 09:15 zullen muziekcorps, wandelclub, jubilarissen, directie, genodigden, de '25-jarigen', feestcommissie, staf, fabriekskern en personeel (in deze volgorde!!) zich met hun dames opstellen, waarna afgemarcheerd wordt naar de nieuwe kantine (zie foto onder), alwaar burgemeester Dekker van Brummen

Foto Collectie Willem Reusink

een welkomstwoord zal spreken. Daarna krijgen de jubilarissen een cadeau aangeboden door de heer Hooykaas en zal Ap Wilbrink namens de 25-jarige jubilarissen onder het personeel een cadeau aanbieden. De heer Van Uitert zal namens het personeel een smeedijzeren klok aanbieden. Voorzover ik mij kan herinneren werd die klok in de weken ervoor in de smederij van de Becker's Sons door vrijwilligers gemaakt.

Om 11:00 uur is er in de nieuwe kantine koffie met gebak, verkrijgbaar op bonnen die op de vrijdagavond daarvoor in het wekelijkse loonzakje zijn verstrekt. Daarna volgt er een rondleiding door de fabrieksgebouwen. In het archief in Zutphen is nog een fotoreportage, gemaakt door de Zutphense fotograaf Zeylemaker, van deze zaterdag aanwezig.

's Avonds om half acht begint er een feestavond in de Buitensociëteit in Zutphen die wordt verzorgd door Tonny Leerink's Cabaretgroep uit Deventer. Aardige details: de telefoniste van de Becker's Sons, An Hasekamp uit Twello, speelt en zingt mee bij het cabaret, de zaal is om zeven uur open en de toegangsbewijzen worden vrijdagsavonds in het loonzakje verstrekt, evenals de consumptiebonnen en de rokersbonnen (!). Na afloop is er bal, dat om drie uur 's nachts eindigt.

Op 29 augustus 1959 vierde men op de Becker's Sons met het hele personeel en veel genodigden het feit dat Dr. J.C. Hooykaas vijf-en-twintig jaar aan het bedrijf verbonden was. Daartoe was de Buitensociëteit in Zutphen afgehuurd en er was door de 'feestcommissie' een klinkend programma samengesteld, waarover nog lang werd nagepraat in de fabriek. Het avondprogramma begon om 19:00 uur en werd besloten met een bal dat tot 2:00 's nachts duurde. Burgemeester H.G. Keizer van Brummen opende de avond met een welkomstwoord, waarna Frits Del Monte de jubilaris en de zaal toesprak en aan Dr. Hooykaas een cadeau overhandigde. Daarna overhandigden Ben van Wattum en Arie Lagendijk namens het personeel een aantal cadeau's. Vervolgens spraken Gerrit Hekkers en Ap Wilbrink namens de 25- en 40-jarigen, d.w.z. namens die personeelsleden die reeds hun 25-jarig of 40-jarig dienstverband bij de Becker's Sons hadden gevierd. De tijd tot aan de koffiepauze werd gevuld met een optreden van het Beckson Mannenkoor o.l.v. de Brummense dirigent A.M. Vredenberg. Auke Marsman en Wietse van der Wal overhandigden namens het koor een 'huldigingslied' aan Dr. Hooykaas.

Na de koffiepauze werd er een gevarieerd programma gebracht door nationale radio- en tv-coryfeeën als Ria Valk, het Cocktailtrio, de Spotlights, de violisten Benny Behr en Sem Nijveen en de komiek Johnny Kraaykamp (zie ook afbeelding op pagina 33).

19.00 uur Welkomstwoord door de heer H. G. Ketser.

19.05 uur a. Toespraak en aanbieding cadeau door de heer F. del Monte namens de Directie.

b. Huldiging namens het gehele personeel en aanbieding cadeaux door de heren B. van Watten en A. Legendijk.

c. Huldiging namens de „25- en 40-jarigen“ door de heren G. Hekkers en A. Wilbrink.

d. Zang door het Becken Mannenkoor onder leiding van de heer A. M. Vredenberg en daarna overhandiging van het Huldigingsschild door de heren A. Maraman en W. v. d. Wal.

± 20.00 uur Koffiepaus.

U wordt verzocht te blijven zitten, daar u een kop koffie op uw plaats wordt aangeboden (geen inlevering consumptiebon).

 uit Becker's Sons archief RAZ

Programma

van het cabaret
samengesteld door en onder leiding van de heren
Ger Lugtenburg en Siebe v. d. Zee

20.30 uur a. Opening door het Cocktailtrio + drummer Huub Jansen o.l.v. Ad. v. d. Gein.

b. de „Spotlights“ — 3 zingende meisjes.

c. Comedian Jacques de Beer.

d. Quiz onder leiding van Siebe v. d. Zee.

e. Ria Valk in haar repertoire.

f. Sem Nijveen en Benny Behr — vioolvirtuosen.

g. Cocktail-trio.

Pauze

(21.40—22.15).

h. Nogmaals „de Spotlights“.

i. 2de gedeelte van de quiz.

j. Sem Nijveen en Benny Behr.

k. Humorist Johnny Kraaykamp.

l. Sluiting door Cocktail-trio + alle medewerkers.

Gastheer: Ger Lugtenburg.

22.45 uur Aanvang bal.

2.00 uur Sluiting.

Wij wensen U een genoeijlike feestavond en nemen aan, dat deze in een prettige stemming zal worden doorgebracht, zodat iedereen hierop met voldoening zal kunnen terugzien.

DE FEESTCOMMISSIE

De beide hierboven beschreven jubileumfestiviteiten zorgden voor veel goodwill onder het personeel en pakten promotioneel ook goed uit. De Becker's Sons kreeg in de wijde omgeving de naam van een goede werkgever te zijn. De directie heeft waarschijnlijk de publicitaire waarde van deze feestprogramma's ook wel ingezien, want voor die tijd kosten de beide avonden een fors kapitaal.

In 'De Marke' van maart 2013 zal het derde deel over de Becker's Sons volgen, waarin ik het dan wil hebben over de ondernemingsraad, de personeelsvereniging, het sociaal fonds en het personeelsblad 'Tussen de Centers'.

Een woord van dank nog aan allen die mij van informatie, beeld- en/of tekstmateriaal hebben voorzien en zeker ook aan de medewerkers van het Regionaal Archief Zutphen, die mij steeds van de nodige stukken voorzagen en dat gaf - omdat het Becker's Sons-archief nog niet volledig is geïnventariseerd - nog wel eens wat heen-en-weer-geloop.

Op pagina 34 nog iets over de Bemetel-opleidingen en op pagina 35 een afdruk van de affiche van de afscheidsmanifestatie 'De Balans'.

Willem Reusink

bemetel

In het vorige artikel werd deze opleiding al even genoemd door de beide oud-werknemers Dolf Klein Nagelvoort en Arnold Middelkoop, die beide via deze opleiding hun baan bij Becker's Sons kregen. In het Becker's Sons-archief in het RAZ zijn nog wat overblijfselen van de opleiding te vinden, zoals bij voorbeeld werkboeken en takenboeken (zie afb.). Bemetel staat voor *Bedrijfsopleidingen Metaal- en Electrotechnische Industrie* en de cursussen werden intern in het bedrijf gegeven, met uitzondering van de woensdagmiddag. Dan ging de hele 'klas' naar de LTS in Doesburg.

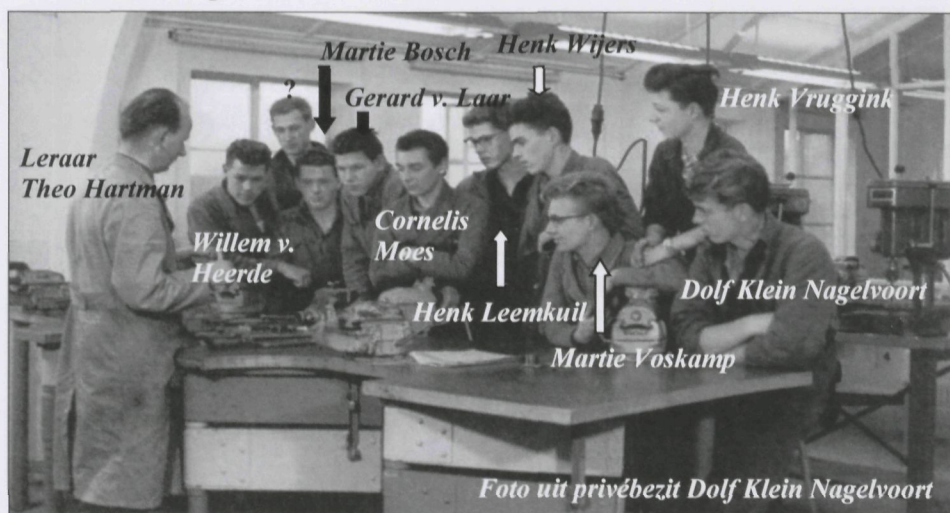
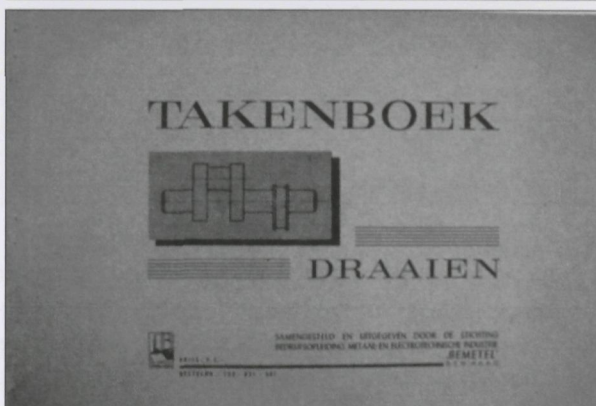

Foto uit privébezit Dolf Klein Nagelvoort

de Balans

IN HET BECKSON - COMPLEX

ZUTPHENSESTRAAT 139

BRUMMEN

OPENINGSTIJDEN

ZATERDAG 17 OKTOBER

14.00 - 17.00 UUR

ZONDAG 18 OKTOBER

11.00 - 16.00 UUR

ENTREE GRATIS

INLICHTINGEN

AD VAN LIT

MARTEN PUTSTRAAT 3

6971 AC BRUMMEN

TELEFOON 05756 - 3983

Affiche van de afscheidsmanifestatie in 1993 (Beckson-archief RAZ).

Uitbreiding bibliotheek De Marke

nr. 317

100 jaar voetbal in Brummen

Dit jaar herdacht en vierde de voetbalsport in Brummen haar 100-jarig bestaan. Ter ere van dit gebeuren verscheen het jubileumboek: 100 jaar voetbal in Brummen. De makers van dit jubileumboek hebben - zoals in het woord vooraf wordt gezegd- alles uit de kast moeten halen om informatie en fotomateriaal te verkrijgen, dat de moeite van het vermelden en plaatsen waard was. Daarin zijn de samenstellers zeker geslaagd.

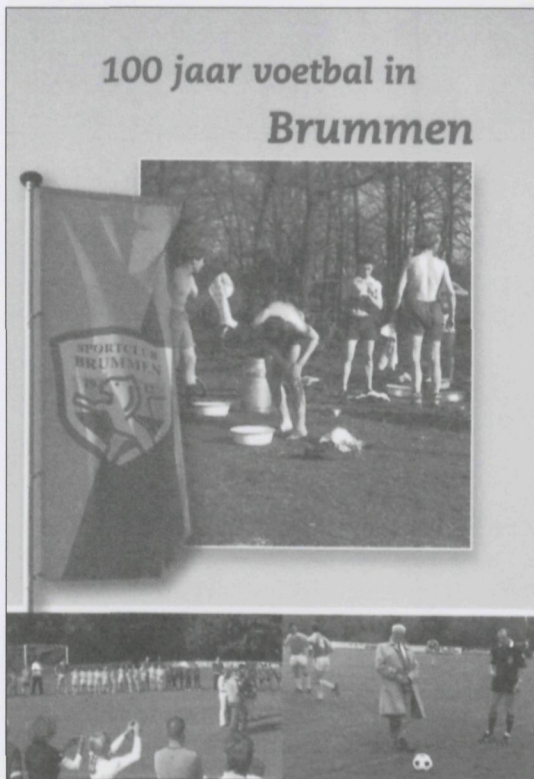
Een boeiende geschiedenis verhaalt van de voetbalvereniging 'Incognito', die op 12 november 1912 in Brummen werd opgericht, van de vereniging Brummen uit de jaren na de eerste wereldoorlog, van de fusie van beide genoemde verenigingen tot BIC, de Brummen Incognito Combinatie; van het levenslicht van 'Brummense Boys' tot het samengaan van beide laatst genoemde verenigingen tot Sportclub Brummen.

Ook aan de toenmalige verenigingen RVV Rhienderen en VV Leuvenheim wordt niet voorbijgegaan.

Het fotomateriaal in het boek is voor de lezer, zeker voor de wat oudere lezer, een bron van herkenning en de redactie is er in geslaagd de foto's met een prachtig verhaal en leuke anekdotes te omringen.

Een bijzonder geslaagd boek. Persoonlijk nog dit: volgens de kenners zou ongeveer op de plaats van mijn huis aan De Pothof in het verleden één van de doelen van Sportclub Brummen hebben gestaan.

Jan Regelink

Museum Wacht

"Alle specialismen onder één dak"

Restauratie

van alle voorkomende materialen en objecten

Calamiteiten

calamiteitenservice en maken van calamiteitenplannen

Transport

van museale objecten (Nationaal en Internationaal)

Reiniging en desinfectie

van collecties of objecten

Opslag

geklimatiseerd en beveiligd

Advies

mbt. brandbeveiliging en veiligheid

www.museumwacht.nl

Lian Brandsma
Uitvaartzorg

Voor een uitvaart met zorg

in Loenen, Eerbeek, Dieren e.o.

tel. 06 23 00 95 51

www.lianbrandsmauitvaartzorg.nl

Hier is nog ruimte voor uw advertentie